

УДК 342.951.006.03 (477)

В.М. Подойніцин,
здобувач ДНДІ МВС України,
старший науковий співробітник ДНДІ МВС України, м. Київ

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ У СФЕРІ ОБОРОНИ

У статті розглядається сутність та ознаки розвитку перспективних напрямів адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони в тому числі модель побудови та функціонування національного органу стандартизації у сфері оборони та його структурних елементів з огляду на об'єктивний аналіз сучасного адміністративного законодавства України і обґрунтування конкретних напрямів підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правове забезпечення, стандартизація у сфері оборони, національний орган стандартизації.

В статье рассматривается сущность и признаки развития перспективных направлений административно-правового обеспечения стандартизации в сфере обороны, в том числе модель построения и функционирования национального органа стандартизации в сфере обороны и его структурных элементов, учитывая объективный анализ современного административного законодательства Украины и обоснования конкретных направлений повышения эффективности административно-правового обеспечения стандартизации в сфере обороны.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, административно-правовое обеспечение, стандартизация в сфере обороны, национальной орган стандартизации.

In paper the essence and signs of the development of perspective directions of an administrative and legal support of standardization in the sphere of defense are considered, including the model of construction and functioning of the national standardization body in the defense sphere and its structural elements, taking into account the objective analysis of the modern administrative legislation of Ukraine and substantiating specific directions for the increasement of the efficiency of an administrative and legal insurance of standardization in the field of defense.

Keywords: administrative and legal regulation, administrative and legal support, standardization in the field of defense, national standardization body.

Основний закон України визнає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу [1]. Значним фактором в обороні України є нормативне забезпечення діяльності військових формувань, створених відповідно до законодавства України. Це безпосередньо стосується адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони країни, яке можна вважати одним із найважливіших інструментів

підвищення національної безпеки й обороноздатності країни [2]. Вислів “оборона України” в статті використовується не в академічному значенні [3], а у визначенні вченого-дослідника Ю.П. Битяка, як, на наш погляд, найбільш доречне. “Оборона України – це комплекс політичних, економічних, екологічних, воєнних, соціальних і правових заходів щодо забезпечення незалежності, територіальної цілісності, захисту інтересів держави і мирного життя народу України” [4].

Метою цієї статі є дослідження адміністративно-правового забезпечення стандартизації в сфері оборони країни на основі об’єктивного аналізу сучасного адміністративного законодавства України і обґрунтування конкретних напрямів підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони.

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що розуміння визначення адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони суттєво різняться. Тому з’ясування сутності адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони та його елементів є актуальним і потребує, в першу чергу, вироблення єдиної точки зору, що матиме позитивний вплив не тільки на теоретичні розробки, але й на ефективне їх впровадження у практичній діяльності.

Реалізація мети стандартизації сприятиме соціально-економічному розвитку держави, поліпшенню якості життя населення країни, забезпеченню національної безпеки й обороноздатності держави, технічному переозброєнню національної промисловості, підвищенню конкурентоспроможності виробників [5].

Водночас питання адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони за весь час існування держави Україна в комплексі не були предметом ретельного дослідження та вивчення. Проблеми стандартизації у сфері оборони досліджувалися окремо від її адміністративно-правового забезпечення і мали дуже слабкий зв’язок між собою, навіть ураховуючи важливість та актуальність цих досліджень.

Професор В.В. Бойцов виклав основні аспекти стандартизації у сфері оборони таким чином: значення стандартизації для оборони країни можна визначити з деяким спрощенням трьома основними факторами.

По-перше, стандартизація спеціальних предметів постачання армії дозволяє організувати масовий випуск цих предметів на основі застосування найбільш передових технологічних процесів і методів організації виробництва і таким чином задовольнити потреби сучасної армії та знизити вартість озброєння, чому нині всі держави приділяють все більше уваги.

По-друге, стандартизація загальнопромислових виробів, що здійснюється на основі єдності вимог до оборонної та цивільної продукції, розширює можливості безпосереднього використання загальнопромислових виробів для потреб силових структур, що підвищує мобілізаційну готовність промисловості та зменшує потреби в створенні надмірних запасів предметів постачання.

По-третє, стандартизація загальнопромислових виробів, які навіть безпосередньо не входять до складу предметів постачання для військових формувань, різко збільшує загальну виробничу потужність промисловості, що, у свою чергу, підвищує і оборонну міць держави” [6]. Саме цим пояснюється, чому нині у всіх промислово розвинених країнах приділяється виняткова увага стандартизації в цілому і окремо стандартизації у сфері оборони.

З цього приводу вітчизняний науковець С. С. Єсімов зазначив: “...відтак ефективно функціонування системи адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони повною мірою залежить від реалізації

адміністративно-правових відносин у цій сфері” [6]. Тому питання щодо дослідження адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони є актуальним та своєчасним.

Для об’єктивного дослідження пріоритетів, тенденцій, стратегічних цілей, завдань, принципів та напрямів адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони з метою прискорення розвитку механізмів, які сприяють підвищенню рівня національної безпеки та обороноздатності держави, необхідно визначити сутність та ознаки перспективного розвитку стандартизації у сфері оборони.

Ознаками перспективних напрямів розвитку адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони є такі чинники, як:

- наявність Національного органу стандартизації у сфері оборони (НОСО);
- наявність нормативно-правових актів, які регулюють питання стандартизації у сфері оборони;
- наявність адміністративно-правових норм;
- наявність адміністративно-правових відносини суб’єктів стандартизації у сфері оборони.

Розглянемо детально перспективні напрями ознак адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони.

Головною ознакою адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони має бути створення в країні Національного органу стандартизації у сфері оборони, покликаного формувати і реалізовувати політику в галузі стандартизації, кодифікації, каталогізації у сфері оборони та військової метрології, координувати роботу всіх суб’єктів стандартизації у сфері оборони. Організаційно, НОСО має входити до сфери управління МО України і мати захищений суббюджет в загальному бюджеті МО України.

На НОСО має бути покладено співпрацю з Національним органом у сфері “цивільної” стандартизації (НОС), правове забезпечення, координацію та затвердження національних довгострокових, середньострокових Програм зі стандартизації у сфері оборони, а також щорічної Програми робіт зі стандартизації у сфері оборони, проведення, координацію та фінансування науково-дослідних робіт зі стандартизації, кодифікації, каталогізації та військової метрології. Крім того, НОСО повинен бути державним замовником робіт зі стандартизації, кодифікації, каталогізації та військової метрології.

До сфери діяльності НОСО необхідно віднести розроблення основоположних національних стандартів, у яких слід встановити загальні правила з організації проведення робіт зі стандартизації, кодифікації, каталогізації у сфері оборони та військової метрології, механізми взаємодії зі всіма учасниками робіт, та створення спеціальної термінології. Також НОСО повинен співпрацювати з органами стандартизації у сфері оборони інших країн та міжнародних і регіональних оборонних альянсів у сфері військово-технічного співробітництва в цілях гармонізації нормативних документів зі стандартизації, кодифікації, каталогізації та військової метрології без шкоди для національних інтересів України.

Для проведенні робіт зі стандартизації, кодифікації, каталогізації у сфері оборони та військової метрології НОСО повинен мати повноваження державного рівня, визначені законодавством України, які б містили:

- повноваження щодо затвердження проектів національних стандартів, кодексів ustalеної практики, національних каталогів та класифікаторів у сфері оборони;

повноваження щодо прийняття рішення про створення та припинення діяльності технічних комітетів, які виконують роботи зі стандартизації у сфері оборони та уточнення сфери їх діяльності;

повноваження з координації діяльності національних та галузевих науково-дослідних установ, які проводять роботи зі стандартизації, кодифікації, каталогізації у сфері оборони та військової метрології.

повноваження щодо створення, утримання, зберігання та актуалізації національного фонду стандартів у сфері оборони та забезпечення його доступності для всіх зацікавлених осіб, для чого НОСО має створити та організувати роботу національної інформаційної служби зі стандартизації, кодифікації, каталогізації у сфері оборони та військової метрології за умови дотримання відповідних вимог зі збереження державної таємниці;

у межах визначених законодавством України повноважень НОСО має представляти Україну в міжнародних інституціях зі стандартизації у сфері оборони.

НОСО має організувати та координувати професійну підготовку та перепідготовку фахівців зі стандартизації, кодифікації, каталогізації у сфері оборони та військової метрології.

Один раз на рік керівник НОСО має звітувати перед Кабінетом Міністрів України у спеціальній доповіді з усіх питань стандартизації, кодифікації, каталогізації у сфері оборони та військової метрології.

Адміністративно-правові норми, що визначають повноваження НОСО, повинні міститися в Законі України “Про стандартизацію, кодифікацію, каталогізацію у сфері оборони та військову метрологію”, підзаконних нормативно-правових актах і мають стати важливим чинником у розвитку стандартизації у сфері оборони, кодифікації, каталогізації та військової метрології.

Наступною ознакою адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони є такий чинник, як нормативно-правовий акт зі стандартизації у сфері оборони. У широкому розумінні, як стверджує Н.М. Крестовська, “нормативно-правовий акт – письмовий документ, виданий у встановленому порядку компетентним органом держави, що містить правові норми загального характеру” [7].

У цьому конкретному випадку можна зазначити, що нормативно-правовий акт зі стандартизації у сфері оборони – це письмовий документ, виданий у встановленому порядку компетентним органом держави, який регламентує діяльність організацій та установ усіх форм власності та громадських об'єднань, задіяних у роботах зі стандартизації у сфері оборони.

На сьогодні в країні є декілька нормативно-правових актів, які стосуються оборонної стандартизації, це:

1) Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII “Про стандартизацію” [8], в якому питання стандартизації у сфері оборони викладені лише однією незначною нормою, яка встановлює право Центрального органу, що забезпечує формування державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, враховуючи особливості таких сфер, визначати порядок застосування національних стандартів та кодексів усталеної практики для забезпечення потреб оборони України відповідно до покладених на нього завдань. Тобто Закон дозволяє МО України самостійно визначити порядок та відповідно до цього порядку застосовувати національні стандарти у своєї діяльності і водночас не надає право НОСО самостійно затверджувати національні стандарти у сфері оборони.

2) Постанова Кабінету міністрів України від 19 серпня 1993 р. № 662 “Про організацію робіт із стандартизації озброєння та військової техніки в Україні” [9]. Ця Постанова була прийнята на початку створення держави Україна і містить в собі загальні організаційні та фінансові питання зі створення та забезпечення структур стандартизації у сфері оборони. Цей документ у переважній більшості наведених у ньому положень уже давно втратив актуальність та практичну цінність і потребує скасування.

3) Наказ МО України від 02.12.2016 № 655 “Про затвердження Положення про стандартизацію у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України” [10]. Однією з адміністративно-правових норм є в цьому Положенні зазначена військова стандартизація як елемент стандартизації у сфері оборони. Ця норма викладена таким чином: “Військова стандартизація – діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості під час організації та здійснення всіх видів діяльності МО України та ЗС України відповідно до покладених на них функцій”.

Положення цього Наказу не відображають повністю сутність стандартизації у сфері оборони і є догматичними тільки для стандартизації в МО України та ЗС України, оскільки не можуть впливати на процеси стандартизації в інших силових структурах України, утворених відповідно до законодавства України, тому що ґрунтуються тільки на відомчих стандартах МО України, які позначаються індексом (ВСТ), але вважаємо за потрібне висвітлити це питання, оскільки військова стандартизація МО України є стандартизацією у сфері оборони.

Водночас слід зазначити, що навіть у такій незначній кількості наведені вище нормативно-правові акти є підставою для розроблення основоположних документів зі стандартизації у сфері оборони України. Але, з погляду на стан стандартизації у сфері оборони, переважна більшість питань, висвітлених у зазначених нормативних документах, залишається нереалізованою.

Узагальнивши наведене вище стосовно адміністративно-правових норм стандартизації у сфері оборони, слід зазначити, що це – система правил, положень, вимог, технічних нормативів, викладених у нормативно-правових актах адміністративного законодавства держави.

Важливою ознакою адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони також є наявність адміністративно-правових відносини суб'єктів стандартизації у сфері оборони.

Як зазначив Л.І. Сопільник, у першу чергу, до системи адміністративно-правового регулювання в сфері стандартизації, якості продукції, метрології і сертифікації належать адміністративно-правові норми як первинні елементи правового впливу на суспільні відносини, що розглядаються [11]. Ця теза є справедливою також стосовно стандартизації у сфері оборони.

Для подальшого розкриття питання необхідно також надати пояснення визначенню “суб'єкти стандартизації”. Стаття 8 Розділу II Закону України “Про стандартизацію” надає таке визначення:

Суб'єктами стандартизації є:

- 1) центральний орган виконавчої влади (ЦОВВ), що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації;
- 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації;
- 3) національний орган стандартизації;

4) технічні комітети стандартизації;

5) підприємства, установи та організації, що здійснюють стандартизацію [8].

Ю.П. Битяк запропонував встановити таку класифікацію адміністративно-правових відносин:

залежно від елемента юридичної норми;

за змістом;

за характером дій зобов'язаного суб'єкта;

залежно від розподілу прав і обов'язків між сторонами;

за характером зв'язків між сторонами [4].

Адміністративно-правові відносини характеризуються рядом особливостей: вони, як правило, є “владовідношеннями”, оскільки виникають у результаті здійснення державного управління, тобто державно-владного впливу однієї сторони на іншу для досягнення певної мети;

обов'язковим учасником адміністративних правовідносин є державний орган або посадова особа, наділена певними державно-владними повноваженнями;

вони виникають з ініціативи однієї зі сторін, і згода іншої сторони при цьому не потрібна. Іноді вони виникають всупереч бажанню іншої сторони;

вони, як правило, виникають за принципом “влада – підпорядкування”;

адміністративні правовідносини – це управлінські правові відносини, оскільки вони виникають у зв'язку з функціонуванням і діяльністю органів виконавчої влади, тобто при здійсненні державного управління;

у разі порушення однією зі сторін своїх обов'язків, відповідальність настає не перед іншою стороною, а перед державою в особі її державних органів або посадових осіб;

спір, що виникає між учасниками адміністративних правовідносин, розглядається як у судовому, так і в адміністративному порядку [12].

Зважаючи на викладене, адміністративно-правові відносини суб'єктів стандартизації у сфері оборони – це суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного права зі стандартизації у сфері оборони, суб'єкти яких наділені правами й обов'язками для забезпечення реалізації та захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, задіяних у роботах зі стандартизації у сфері оборони.

Складно охопити безліч актуальних і нагальних напрямів перспективного розвитку стандартизації у сфері оборони, зокрема її адміністративно-правового забезпечення, тому для надання оцінки сьогоднішнім проблемам були проаналізовані тільки основні напрями розвитку адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони, а саме:

1) створення Національного органу стандартизації у сфері оборони, як державного органу, що має формувати та реалізувати державну політику зі стандартизації у сфері оборони;

2) створення нормативно-правових актів як офіційних документів компетентних суб'єктів правотворчості, що повинні містити серед іншого обов'язкові до виконання адміністративно-правові норми, а також інструменти діяльності публічної адміністрації щодо стандартизації у сфері оборони.

Тобто ми маємо констатувати, що на сьогодні існує нагальна потреба в реформуванні адміністративно-правового забезпечення стандартизації у сфері оборони і розробки ефективних нормативно-правових актів з безпосереднього та опосередкованого впливу на стандартизацію у сфері оборони [13].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page4> (дата звернення: 10.11.2017).
2. Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2016 рік: Указ Президента України від 12.02.2016 № 45/2016 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/45/2016/page> (дата звернення: 13.11.2017).
3. Военный энциклопедический словарь. – Москва: Воениздат, 2007 URL: <http://encyclopedia.mil.ru> (дата звернення: 14.11.2017).
4. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
5. *Єсімов С.С., Дитюк В.З.* Адміністративно-правове регулювання стандартизації – важливий напрям підвищення обороноздатності України. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34597/1/10_61-67.pdf (дата звернення: 15.11.2017).
6. З досвіду військової стандартизації в СРСР. Збірник статей. Видавництво Комітету стандартів, мір і вимірювальних приладів при Раді Міністрів СРСР. Москва, 1968.
7. *Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г.* Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Харків: ТОВ “Одіссей”, 2008. 432 с.
8. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (дата звернення: 16.11.2017).
9. Про організацію робіт із стандартизації озброєння та військової техніки в Україні: Постанова Кабінету міністрів України від 19 серпня 1993 р. № 662.
10. Про затвердження Положення про стандартизацію у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України: Наказ МО України від 02.12.2016 № 655.
11. *Сопільник Л.І. Остапенко О.І.* Стандартизація, якість продукції, метрологія, сертифікація в системі адміністративного права: навчальний посібник. Львів: Львівський університет бізнесу та права, 2011. 124 с.
12. *Батанова Н.М.* Конституційно-правова відповідальність як гарантія забезпечення державного суверенітету України. Юридичний вісник. 2011. № 3. С. 25–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2011_3_7 (дата звернення: 10.11.2017).
13. Смерницький Д.В. Державна політика у сфері науково-технічної діяльності. Наука і правоохорона. 2017. № 2 (36). URL: http://naukaipravoohorona.com/index_html_files/NP-2017-2.pdf (дата звернення: 14.11.2017).

Отримано 21.11.2017